

THE ESSENCE OF TRADITION: PHILOSOPHICAL ANALYSIS**СУТНІСТЬ ТРАДИЦІЇ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ****Atashkadeh R.V / Аташкаде Р.В.***PhD of Philosophical Sciences /к філос. н.*

ORCID: 0000-0001-5349-9579

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)**Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)*

Анотація. У даній роботі здійснюється філософський аналіз поняття «традиція», розкривається її сутність та діалектичний зв'язок з новацією. Досліджуються філософські підходи до такого явища, як традиція, її ролі та значення в процесі розвитку сучасного суспільства. Також розглядається значення традиції для самої філософії.

Ключові слова: філософія, традиція, новаторство, новації, сталість, прогрес.

Abstract. In this research, a philosophical analysis of the concept of "tradition" is carried out, its essence and dialectical connection with innovation are revealed. Philosophical approaches to such a phenomenon as tradition, its roles and significance in the process of development of modern society are studied. The significance of tradition for philosophy itself is also considered.

Key words: philosophy, tradition, innovation, innovations, stability, progress.

Вступ.

Філософія є системою найзагальніших теоретичних поглядів на світ, місце в ньому людини, на відношення людини до світу. Для філософії властиве прагнення до більш глибокого усвідомлення своїх передумов та задач. Це прагнення реалізується в протиборстві різних підходів до визначення предмету філософії, її структури і специфіки розвитку. Боротьба різних філософських концепцій і шкіл відображає різноманіття і суперечливість соціальної дійсності, розходження соціальних позицій, ціннісних та соціально-психологічних установок. При цьому філософська свідомість впливає на суспільне буття, сприяє формуванню нових ідеалів, соціальних норм та культурних цінностей. Філософія не існує без своєї історії, а в історії філософії важливе місце займає вивчення традицій. Останнє допомагає правильно оцінити конкретні форми, у яких наповнюються змістом основні напрямки, що борються в історії філософії - матеріалізм та ідеалізм; розкрити, як поглиблюються й уточнюються в процесі історичного становлення поняття філософських теорій; виявити тенденції, що діють в історії думки.

Основний текст.

Під традицією у філософії можна розуміти відносно стійку сукупність

філософських понять і тверджень, що стосуються онтології, гносеології, етики, естетики і теоретичних основ соціології, або сукупність відносно стійких принципів вирішення філософських проблем. Ці поняття, твердження, принципи, виникнувши у визначених соціально-економічних умовах, використовуються пізніше в умовах, що мають більшу чи меншу ступінь спільності з обстановкою зародження цих понять і принципів.

Традиції у філософії можуть виступати в різних формах. В одних випадках розвивається основний ідейний зміст головних теоретичних джерел даного вчення, конкретизуються і деталізуються сформульовані раніше положення. Це – розвиток традиції у власному змісті слова, що не виключає деяких «перерв поступовості», пов'язаних з відкриттям нових законів і введенням революційних принципів. Відомо, що без розвитку традиція неминуче застигає, догматизується і в остаточному підсумку гине.

В інших випадках теоретична спадщина використовується мислителями, суспільні позиції і теоретичні інтереси яких багато в чому відрізняються від позицій та інтересів їхніх попередників. Тоді виявляється вплив традиції, що може бути або пов'язаний із захистом окремих ідей свого попередника, або може носити характер критичного подолання його концепції. У цьому випадку термін «традиція» уже недостатньо точно визначає характер використання теоретичної спадщини. Впливи завжди сприймаються вибірково, у залежності від соціальних обставин, що складаються, і напрямку думки філософа. Іноді критичне відношення послідовників до своїх попередників досягає такого ступеня, що доводиться констатувати припинення наступності ідей, що існувала раніше. Традиція перетворюється у свою протилежність, породжуючи далеку за внутрішнім змістом течію. Але, як вважає український дослідник Л.В.Яроцький, «кожна з філософських систем при всій своїй оригінальності і новизні зовсім не відмовляється від попередньої філософії. Видатні філософи минулого – це не тільки наші попередники, але і сучасники, в яких можна багато чого навчитися і з якими можна вести рівноправний діалог. Філософське мислення начебто породжується кожен раз заново, і тому звернення до класичної спадщини – завжди актуальне». [4, 150]

Традиції реалізують єдність логічного й історичного в філософії. Багато філософських систем минулого виникли в умовах певних традицій і успадкували багато чого від їхньої проблематики. Відносна безперервність філософської традиції може підтримуватися різними способами: існуванням

плеяди яскравих мислителів чи наявністю талановитих популяризаторів, пропагандистів і коментаторів попередніх вчень. Іноді традиція зберігається в більш-менш широкому середовищі її прихильників, які сприйняли ідеї та поклали їх в основу своєї практичної поведінки. Таким чином, наступність у царині філософії поєднує дуже різні явища, які не можна ототожнювати.

Український дослідник А. Стешенко виділяє два шляхи формування традицій [2, 190]. Один йде «знизу», коли традиція «виникає», «зароджується». Це спонтанний, стихійний процес, в якому бере участь велика кількість людей. Все починається з того, що хтось звертає особливу увагу на певні фрагменти історичного наслідування. Потім інтерес, повага розповсюджуються, охоплюючи ширші прошарки населення, і приймають форму ритуалів, церемоній, спонукають до пошуків та оновлення старих об'єктів, до нової інтерпретації старих кредо. Індивідуальні бажання та дії стають масовими та перетворюються в соціальний факт. Так народжується традиція. Парадоксальним чином цей процес дуже схожий з розповсюдженням новацій. Другий шлях формування традиції починається «зверху», діючи через механізм нав'язування, коли традиція виділяється, відбирається і навіть нав'язується тими, хто має владу або вплив. Традиції піддаються як кількісним, так і якісним змінам. В першому випадку мова йде про розширення або звуження кола послідовників, прихильників, що підтримують традиції. Іноді та чи інша традиція охоплює все населення країни, іноді навіть виходить за її межі, набуваючи дійсно глобальних масштабів. Такими є, наприклад, основні релігійні вчення – християнство, іслам, буддизм; філософські – платонізм, томізм, марксизм тощо. Що стосується якісних змін, то вони стосуються змісту традиції, коли на зміну одним ідеям, символам, цінностям приходять інші, або коли одні об'єкти входять до складу визнаних традицій, а інші відкидаються. Частково це пояснюється психологічними причинами, і перш за все – властивостями людського розуму, який прагне новизни та оригінальності, творчості та новацій, наділений уявою та фантазією. Традиція розглядається, з одного боку, як продукт, тобто, певний завершений результат відносно сталих, загальноприйнятих, повторюваних способів, видів і методів діяльності, що утвердилися в суспільстві – свого роду статичний стан. Це об'єктивація сутності традиції в реальній дії у соціальному бутті з відображенням у суспільній і індивідуальній свідомості, тобто, те, що розуміється під традицією на побутовому рівні. З іншого боку, традиція розглядається в динаміці як

процес, у цьому випадку враховується її розвиток у системі суспільства в напрямку постійного якісного удосконалення (як самої традиції, так і суспільства в цілому). Процесуальний характер розвитку традиції найповніше відображає її діалектичний взаємозв'язок з таким соціальним явищем як новаторство. Для суспільства необхідне існування не тільки стабільної вихідної бази, але й її постійна зміна, якісне удосконалення в об'єктивних умовах. Сам менталітет того чи іншого народу є причиною того, що в ньому приживаються далеко не всі новації (це особливо показово для запозичень). Всі нововведення проходять своєрідний відбір з погляду їх узгодженості або неузгодженості з ментальними установками і традиційними цінностями, та приймаються або відкидаються залежно від того, наскільки «нове» відповідає «старому».

У ході соціокультурного процесу засвоєння традицій відбувається не лише в результаті усвідомлення того, що належить включити в актуальне поле сучасного буття соціуму, але ще більшою мірою визначається загальним ходом історичного процесу, відносинами між людьми, економічними, політичними, соціальними та духовними зрушеннями в житті суспільства. Тут слушно звернутись до українського дослідника М.Ю.Русина, на думку якого, «основний зміст поняття «традиція» складає не просто досвід минулих поколінь, а саме такий досвід, який включає в себе умови майбутнього розвитку на даному історичному етапі, в конкретних соціальних умовах для даного суспільства, класу, соціальної групи. Таким чином, це безперервний процес творення, новаторства, а не застигла, абсолютно незмінна даність» [1, 58-59]. Успадковується й розвивається лише те, що не втратило своєї суспільної значущості.

Висновки.

Отже, як бачимо, традиція присутня у всіх галузях життя суспільства і має у кожній галузі специфічне забарвлення. Специфіка традицій визначається структурою конкретної галузі людського буття, відбиває історію її виникнення і розвитку. Традиція, якщо й містить у собі щось із досвіду минулих поколінь, то тільки таке, що на даному етапі розвитку суспільства є необхідним, актуальним, без чого не може здійснюватись прогрес. Слід ще раз підкреслити, що старе існує не поряд з новим, не формально поєднується з ним, а воно органічно злите з новим, переосмислене, поглинуте ним. Новаційні процеси не означають відмови від традицій, а у багатьох випадках спираються на них. Якщо «нове» виявляється потрібним, воно фіксується, структурується, зберігається,

вливається в існуючу структуру традиції і, завдяки ній, передається в часі і просторі. Якщо ні – благополучно тане в океані наступних новацій. Таким чином, традиція в своїй динаміці містить елемент новаторства, передбачає його появу, оскільки кожен раз реалізується в новому матеріалі. Новаторство з'являється не шляхом накопичення в традиції певних відмінностей та їх закріплення, а через якісні зміни. Традиція містить в собі як консервативну, стабілізуючу функцію, так і творчість, критику, новаторство та інші тенденції людської діяльності, які стимулюють розвиток суспільства.

Література:

1. Русин М.Ю. Фольклор: традиції і сучасність/М.Ю.Русин. – К.: Либідь, 1991. – 102 с.
2. Стешенко А.С. Сутність та зміст понять традиції та новації в контексті історії філософії / А.С.Стешенко // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Філософські проблеми гуманітарних наук. Вип. 4-5. – К., 2005. – с.188-195.
3. Яроцький Л.В. Традиції і формування світогляду/Л.В.Яроцький. – Житомир: «Полісся», 2003. – 234 с.

Стаття надіслана: 06.09.2022 р.

© Аташкаде Р.В.